

Филозофски факултет у Нишу

Примљено:	11. 5. 2015.		
Орг. јед.	Број	Прилог	Бројност

**НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ
ФИЛОЗОФСКОГ ФАКУЛТЕТА УНИВЕРЗИТЕТА У НИШУ**

Одлуком Наставно-научног већа Филозофског факултета Универзитета у Нишу, број 154/1-5-2-01, од 29. априла 2015. године, именовани смо за чланове Комисије за оцену и одбрану докторске дисертације кандидаткиње мр Соње Величковић, магистра педагогије, под називом: *ПРИПРЕМНИ ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ КАО ФАКТОР ПОВЕЗАНОСТИ ПРЕДШКОЛСКОГ И ОСНОВНОШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА*. Комисија је прегледала докторску дисертацију и на основу целокупне анализе, подноси следећи

ИЗВЕШТАЈ

1. Обим и структура докторске дисертације

Докторска дисертација под називом *ПРИПРЕМНИ ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ КАО ФАКТОР ПОВЕЗАНОСТИ ПРЕДШКОЛСКОГ И ОСНОВНОШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА*, аутора мр Соње Величковић, написана је у складу са Одлуком о достављању докторских дисертација за репозиторијум Универзитета у Нишу СНУ број 29/1-15-11 од 29.01.2015.године. Структура дисертације је следећа: Увод, Резиме на српском и енглеском језику са кључним речима, текст докторске дисертације, написан ћириличним писмом у формату А4 на укупно 288 страница. Основни текст рада написан је на 245 страница, а у склопу њега заступљено је 50 табела, 10 графикана и један дијаграм. Литература која садржи укупно 217 библиографских јединица на српском и страним језицима, поређана је азбучним редом и прегледно написана на 16 страница. Посебан део чине прилози: анкете, скале процене и коментари на отворена питања из анкете. Биографија са библиографијом аутора дата је на пет страница. На крају се налазе Изјаве о ауторству, које чине саставни део докторске дисертације.

Докторска дисертација садржи *Увод* и четири целине: *Теоријски приступ проблему*, *Методолошки приступ проблему*, *Резултати истраживања и интерпретација резултата* и *Закључак*.

У *Уводу* (стр. 1-6) је укратко образложена тема рада и мотивација кандидаткиње за истраживање проблема континуитета предшколског и основношколског система васпитања и образовања кроз Припремни предшколски програм. У *Уводу* се образлаже значај проблема и потреба за проучавањем континуитета на првом ступњу васпитања и образовања.

Прва од четири целине рада, *Теоријски приступ проблему* (стр. 7-156) подељена је на осам мањих поглавља, у којима су представљени и детаљније објашњени основни елементи проучаване теме, од општих појмова до конкретних и суштинских, везаних за

предмет истраживања. У теоријском делу кандидаткиња мр Соња Величковић, полази од основних појмова садржаних у предмету истраживања: предшколско васпитање и образовање; основношколско образовање и васпитање; континуитет; компатибилност; Припремни предшколски програм. Кандидаткиња се позива на дефиниције појмова из различитих енциклопедија, лексикона, законских и програмских докумената, као и аутора који су истраживали проблем континуитета и компатибилности предшколског и основношколског васпитања и образовања.

У првом, теоријском делу рада, даје се историјски преглед развоја система предшколског васпитања и образовања са прегледом релевантних законских и програмских докумената значајних за регулисање делатности предшколских установа од њиховог оснивања до данас. Извршена је анализа значајнијих питања везаних за проблематику повезаности предшколског и основношколског васпитања и образовања са аспеката остваривања њихове системске и програмске компатибилности. Кроз анализу законских докумената који се односе на предшколско и основношколско васпитање и образовање сагледана је системска постављеност оба подсистема у глобалном васпитно-образовном систему у Републици Србији, а самим тим и постављеност Припремног предшколског програма као фактора повезаности предшколског и основношколског образовања и васпитања. Програмска компатибилност проучавана је кроз анализу постојећих програмских докумената. Неусклађеност између програма првог и другог нивоа система васпитања и образовања доводи до дисконтинуитета и осећаја несигурности код деце на самом почетку њиховог школовања, на шта се указује у посебној целини теоријског дела рада под називом *Проблеми дисконтинуитета на првом ступњу школског система*.

У склопу *Теоријског приступа проблему* издвојена су два поглавља која се односе на кључне елементе значајне за повезаност предшколског и основношколског образовања и васпитања: *Повезивање предшколског и основношколског образовања и васпитања и Васпитно-образовни рад са децом пре и након поласка у школу*. Имајући у виду потребу за успостављањем континуитета између предшколског и основношколског ступња система васпитања и образовања кандидаткиња се, у делу који се тиче потребе и значаја сарадње вртића и школе, позива на већ устаљене, али и нове облике сарадње дечјег вртића и школе. Посебно указује на значај дечјег портфолиа, који може бити карика повезивања предшколске установе и основне школе. Дечји портфолио као иновативан приступ праћења и документовања дечјег развоја и напредовања деце у предшколском васпитању и образовању представља пратећи документ приликом уписа деце у школу, документ који у многоме може приближити ставове васпитача и учитеља.

У делу *Васпитно-образовни рад са децом пре и након поласка у школу*, изложене су основне карактеристике васпитно-образовног рада са децом у години пре и након поласка у школу са посебним нагласком на могућност организације наставних активности кроз игру, која је основна и водећа дечија активност у периоду адаптације на школске обавезе и учење. У посебном делу *Теоријског приступа проблему* кандидаткиња је значајну пажњу

посветила *Професионалном развоју васпитача и стручних сарадника* у функцији унапређивања васпитно – образовног рада у Припремном предшколском програму. У овом делу разматрају се питања везана за законску и институционалну основу стручног усвршавања васпитача у Републици Србији, дат је преглед укупног броја акредитованих програма који су понуђени у Каталозима програма сталног стручног усавршавања запослених у образовању, са посебним освртом на оне који се односе на област предшколског васпитања и образовања. На основу назива програма, планираних тема и циљне групе, ауторка даје приказ програма који се баве применом Припремног предшколског програма. У поглављу *Досадашња истраживања проблема* приказана су досадашња истраживања ефеката квалитета припремних предшколских програма на развој дечјих способности и предзнања неопходних за успешан почетак њиховог формалног образовања. Општи закључак је да квалитетни припремни предшколски програм унапређује когнитивне и социјалне компетенције деце, а самим тим олакшава процес транзиције у школи, посебно у делу прилагођавања на формално учење. Налази бројних истраживања могу послужити као подстицај у правцу размишљања припреме заједничког (интегрисаног курикулума) флексибилног програмског модела намењеног васпитно-образовном раду у припремним предшколским групама вртића и школа, чиме би се допринело оснаживању континуитета предшколског и основношколског васпитања и образовања у нашој васпитно-образовној пракси.

Други део докторске дисертације под називом *Методолошки приступ проблему* (стр. 139-154) садржи све елементе неопходне за истраживачки део рада: проблем, предмет, циљ, задатке, хипотезе, варијабле, методе, технике и инструменте истраживања, табеларно приказан узорак истраживања, детаљно описану организација, временски период и ток истраживања, као и начин вршења статистичке обраде података. На почетку је јасно постављен проблем и предмет истраживања. Детаљно су разрађена сва три циља: истраживања: теоријски, сазнајни и апликативни, као и задаци, којих има девет. Упоредо са тим постављене су хипотезе које су врло јасно и конкретно формулисале. У складу са стандардима методологије педагошких истраживања представљене су методе (метода теоријске анализе, дескриптивна метода и технике (анализа садржаја, анкетирање и скалариње), и инструменти коришћени у истраживању.

Трећи део докторске дисертације кандидаткиње мр Соње Величковић под називом *Резултати истраживања и интерпретација резултата* (стр. 155-230) састоји се од 9 мањих целина. На почетку је приказана релијабилност/поузданост скале на основу Кронбах-алфа теста. Вредност Кронбах-алфа коефицијента показала је веома добру поузданост и унутрашњу сагласност скале за сва четири узорака испитаника: васпитача, учитеља и стручних сарадника вртића и школа. Резултати истраживања приказани су у графиконима и табелама. После сваког графикона и сваке табеле са приказаним резултатима, подаци су детаљно интерпретирани и вршено је поређење са другим истраживањима поменутих у теоријском делу. У наредном поглављу приказани су резултати компаративне анализе циљева, задатака и садржаја припремног предшколског

програма и наставног програма за први и други разред основног образовања и васпитања. Приказ и анализа циљева и задатака дати су у дијаграму. У последњем поглављу приказани је анализа и интерпретација законских докумената који регулишу Припремни предшколски програм.

У четвртом делу докторске дисертације, под називом *Закључна разматрања* (стр. 231-241) кандидаткиња Величковић сажето приказује главне закључке истраживања. На крају *Закључка* налази се поднаслов *Педагошке импликације* (стр.242-245) спроведеног истраживања, које указују на могуће промене у пракси у циљу унапређивања васпитно-образовног рада са децом у години пре и након поласка у школу.

Литература (стр. 246-262) има укупно 217 библиотечких јединица поређаних азбучним редом, како домаћих и страних, као и законска, подзаконска и програмска документа. Све библиотечке јединице цитиране су у самом тексту.

Прилози (стр. 263-283) представљају саставни део докторске дисертације и чине их инструменти - приложени упитници, укупно четири, за васпитаче, учитеље и стручне сараднике школе и вртића, као и скала процене, за исту популацију испитаника.

2. Теоријска и методолошка утемељеност докторске дисертације

Испитивање континуитета предшколског и основношколског васпитања и образовања није новина у педагошким истраживањима, међутим ово је прво истраживање повезаности предшколског и основношколског васпитања и образовања са аспекта Припремног предшколског програма. Тема докторске дисертације разматра актуелан проблем континуитета предшколског и основношколског васпитања и образовања и може бити подједнако значајана како за предшколску педагогију, тако и за теорију и праксу предшколског и основношколског васпитања и образовања. Као полазиште за истраживачки део рада коришћене су студије које указују на значај континуитета у васпитању на првом ступњу школског система (Дамовска, 2001; Brostrom, 2003; Андрек, 2003; Brooker, 2008; Станисављевић-Петровић, 2011; Арсић, 2012). Добру основу за конструисање истраживачког дела рада пружила су претходна сродна истраживања домаћих и страних аутора: истраживање аутора Пешић и сар.(1998) које се односи на испитивање утицаја предшколских програма на когнитивни развој предшколске деце, истраживање ефеката програма раног образовања на развој способности предшколске деце и предзнања неопходних за успешан почетак њиховог школовања (Bowman et al., 2000), као и резултати истраживања утицаја увођења Припремног предшколског програма који су урадили Пешикан и Ивић (2009).

Теоријска утемељеност докторске дисертације састоји се у веома опсежном теоријском приступу проблему, од историјског прегледа развоја предшколских установа у Републици Србији са аспекта програмске и законске регулативе, до елаборирање савремених концепција почетка школовања кроз значајнија светска искуства. Дат је кратак осврт на суштинске карактеристике концепције предшколског програма модела А и модела Б, са посебним освртом на њихове заједничке карактеристике и разлике, као и

анализа ППП-ма и наставног плана и програма првог разреда основне школе у погледу циљева, задатака и садржаја. Аналитичким приступом кандидаткиња разматра могућност увођења игре у образовне активности школе, као могућност за остваривање континуитета у реализацији васпитно-образовних задатака у млађем школском узрасту. У шестом поглављу ови елементи су детаљно теоријски разрађени, приказани и анализирани у смислу имплементације игре и игровних активности у раном школском периоду. Наиме полази се од става да изостајање игровних активности доприноси продубљивању јаза између предшколског и школског детињства, односно јачању дисконтинуитета у систему васпитања и образовања.

Методолошка утемељеност докторске дисертације утврђена је на основу методолошког приступа проблему истраживања, који садржи све неопходне елементе за једно емпиријско истраживање у области педагогије. Проблем истраживања је јасно постављен, као и циљеви и задаци. На основу њих, као и на основу проучене научне и стручне литературе, јасно су дефинисане хипотезе. Истраживање је спроведено на почетку школске године, тачније у септембру месецу 2013. године. Укупан број испитаника износио је 385 (173 васпитача, 180 учитеља, 32 стручних сарадника) који су запослени у седам предшколских установа и дванаест основних школа у Бујановцу, Врању, Владичином Хану, Лесковцу, Власотинцу, Алексинцу и Нишу. Методолошка утемељеност докторске дисертације огледа се и у адекватно конструисаним инструментима које одликује висок степен релијабилности. Подаци добијени адекватним статистичким поступцима показују да инструменти, који су конструисани за потребе истраживања, имају добре метријске карактеристике.

3. Анализа основних резултата истраживања

Резултати истраживања указују да *Припремни предшколски програм* као фактор повезаности предшколског и основношколског васпитања и образовања значајно утиче на континуитет у систему васпитања и образовања. Налази у суштини говоре о доприносу *Припремног предшколског програма* у остваривању континуитета између предшколског и основношколског васпитања и образовања – чиме је потврђена *општа хипотеза*.

Успостављање континуитета између два дела јединственог система образовања и васпитања олакшава прелаз детета у ново окружење и представља заједнички посао и одговорност васпитача и учитеља, вртића и школе. Из ставова учитеља и васпитача о степену усаглашености предшколског васпитања и основношколског образовања може се закључити да постоји позитивна тенденција у смислу успостављања и развоја континуитета у васпитању. У високом проценту учитељи и васпитачи сматрају да Припремни предшколски програм омогућава програмско и организационо повезивање предшколске установе и основне школе. Нема великих одступања у ставовима васпитача и учитеља о усаглашености предшколског и основношколског васпитања и образовања која се остварује кроз Припремни предшколски програм чиме је потврђена друга хипотеза истраживања.

На основу добијених резултата о улози Припремног предшколског програма за полазак деце у школу дошло се до закључка да васпитачи, учитељи и стручни сарадници високо вреднују улогу и значај Припремног предшколског програма, чиме је потврђена и трећа посебна хипотеза истраживања. У теоријском приступу проблема је указано на потребу и значај сарадње вртића и основне школе по питању припреме деце за полазак у школу у циљу успостављања и развоја континуитета у васпитању. Зато су у емпиријском делу истраживања испитивани ставови васпитача и учитеља на плану припреме деце за полазак у школу. Подаци су показали да је сарадња васпитача припремних предшколских група са учитељима првог разреда и стручним сарадницима на припреми деце за почетак школовања неопходна да би се обострано одредиле границе сопственог деловања у односу на актуелне моделе програма у предшколској установи и школи. Према резултатима истраживања сарадња између васпитача и учитеља и стручних сарадника постоји, али је недовољна, чиме делимично је потврђена четврта хипотеза овог истраживања. Подаци истраживања показују да васпитачи имају већу иницијативу за реализацију сарадње у односу на учитеље. То је у складу са захтевом да се повећа ниво сарадње дечјег вртића и школе на припреми деце за почетак школовања у циљу успешнијег деловања и повезивања обе институције, као и избегавања многих тешкоћа које прате полазак деце у школу.

Имајући у виду теоријске дилеме, као и потребе праксе у смислу промена које се дешавају на предшколском и основношколском ступњу система васпитања и образовања, у теоријском приступу проблему истраживања пажња била је усмерена и на одређене претпоставке и услове које је неопходно остварити како би се елиминисале последице дисконтинуитета и остварио потребан континуитет између предшколских установа и основне школе, а деци олакшао прелаз из нижег у виши ступањ васпитања и образовања. Зато је у емпиријском делу овог рада намера била да се испита да ли школа, строго оријентисана на програмске садржаје, узима у обзир психолошке потребе које су од одлучујућег значаја за развој дечјих интересовања, посебно код деце почетних разреда основне школе или губи из вида битне карактеристике у развоју ученика, њихове међусобне односе, као и различите околности учења. У том циљу су испитивани ставови васпитача и учитеља о битним условима припремања деце за полазак у школу. Може се констатовати да учитељи и васпитачи имају приближно исте ставове посебно када су у питању битни услови за припрему деце за полазак у школу. Учитељи, а васпитачи сматрају да ће се предшколци лако уклопити у школску средину уколико постоји флексибилна организација простора, времена, методичка организација наставе са применом игре, квалитетан наставни кадар, функционална сарадња са родитељима и стручним сарадницима.

Добијени резултати истраживања указују на постојање интерактивног односа и корелације ставова стручних сарадника вртића и васпитача по питању реализације циљева, задатака, садржаја и активности припремног предшколског програма. Ставови сарадника су усаглашени са ставовима васпитача, односно постоји слагање да је

васпитачима најнеопходнија помоћ у избору и примени ефикасних форми, метода, средстава и поступака у васпитно-образовном раду и при изради инструмената за праћење ефеката примене ППП и напредовања деце у васпитним групама. Васпитачи и стручни сарадници посебно указују на међусобну помоћ при остваривању сарадње са школом/учитељима на плану припреме деце за школу, а посебно у делу почетног описмењавања деце.

Посебан проблем који је у теоријском приступу проблему истраживања означен као значајан, односи се на стручно усавршавање васпитача и стручних сарадника. Стручно усавршавање је веома значајно за квалитетнију реализацију Припремног предшколског програма и то су препознали сви испитаници овог истраживања. То је свакако корак ка квалитетнијој и ефикаснијој припреми деце за полазак у школу и допринос континуитету предшколског васпитања и основношколског образовања.

На основу Компаративне анализе циљева и задатака Припремног предшколског програма и Наставног програма образовања и васпитања за први и други разред основне школе може се закључити да постоје сличности, али и разлике у циљевима и задацима оба програма. Ако се има у виду да се скоро сви васпитни задаци из Припремног предшколског програма остварују и у првом и другом разреду основне школе, може се закључити да је присутна усаглашеност циљева и задатака Припремног предшколског програма са циљевима и задацима Наставног програма образовања и васпитања за први и други разред основног образовања и васпитања, која ствара основу за успостављање континуитета у васпитању и образовању.

Анализом законских докумената који регулишу систем предшколског и основношколског образовања и васпитања дошло се до закључка да постоји повезаност оба подсистема васпитања и образовања са аспекта законске регулативе, чиме је потврђена последња хипотеза истраживања.

Од посебне важности за образовну праксу су педагошке импликације произашле из резултата истраживања. У том контексту значајно је да резултати истраживања могу допринети унапређењу квалитета васпитно-образовног рада са децом у години пре и након поласка у школу и превазилажењу актуелних проблема дисконтинуитета у систему васпитног деловања предшколске установе и школе кроз примену Припремног предшколског програма. Резултати до којих се дошло и дате препоруке свакако могу бити од користи васпитачима, учитељима, стручним сарадницима предшколских установа и основних школа и теоретичарима наставе и васпитања.

4. Закључак и предлог

На основу прегледа и анализе докторске дисертације мр Соње Величковић, чланови комисије су сагласни у мишљењу да је тема којом се кандидаткиња бави веома актуелна, научно релевантна и оригинална. Докторска дисертација је добро теоријски утемељена, методолошки коректно постављена и усклађена са образложењем које је наведено у пријави теме.

Реализовано је обимно и оригинално осмишљено истраживање са наменски конструисаним инструментима, а подаци истраживања обрађени су и интерпретирани путем адекватних статистичких техника. Добијени подаци приказани су на систематичан начин, уз адекватну интерпретацију, тумачење и критички приступ. Интерпретација резултата изложена је у складу са научним стандардима уз повезивање са подацима из теоријског дела рада. Проблем истраживања је вишеструко значајан за предшколску и школску педагогију, дидактику, методику васпитно-образовног рада, али и за друге сродне дисциплине. Осим теоријског значаја проблем истраживања, као и добијени резултати, од изузетног су значаја за васпитно-образовну праксу у предшколским установама и почетним разредима основне школе, јер указују на могућности остваривања континуитета у делу системске, програмске и организационе постављености предшколског и основношколског васпитања и образовања.

На основу прегледа рукописа чланови комисије дају позитивну оцену докторске дисертације *ПРИПРЕМНИ ПРЕДШКОЛСКИ ПРОГРАМ КАО ФАКТОР ПОВЕЗАНОСТИ ПРЕДШКОЛСКОГ И ОСНОВНОШКОЛСКОГ ВАСПИТАЊА И ОБРАЗОВАЊА* кандидаткиње мр Соње Величковић и предлажу Наставно-научном већу Филозофског факултета Универзитета у Нишу да прихвати извештај и да одобри усмену одбрану докторске дисертације.

У Нишу, 10.05.2015. године

Комисија:

Др Зорица Станисављевић Петровић, ванр. проф.
Филозофског факултета Универзитета у Нишу
(ментор)

Др Лена Дамовска ред. проф.
Филозофског факултета Универзитета „Кирил и
Методиј“ у Скопљу (члан)

Др Јелена Максимовић, доцент Филозофског
факултета Универзитета у Нишу (члан)